

Motion

1982/83:1424

Sten Sture Paterson

Nykt erhetsförhållandenas betydelse för körkortsinnehav

A. Socialtjänsten

Enligt 7 § körkortslagen skall vid ansökan om körkortstillstånd bl. a. beaktas om sökanden är känd för ett nyktert levnadssätt. Betydelsen och innebörden härav har riksdagen klart angivit i flera beslut och uttalanden under senare år, nämligen att nykt erhetsförhållandena särskilt måste uppmärksammas när det gäller prövningen av förare och att prövningen skall vara mera individualiserad och nyanserad än tidigare.

Vad gäller nykt erhetsvårdens/socialtjänstens medverkan i här aktuella ärenden, dvs. vid körkortsansökan, uttalades i förarbetena till socialtjänstens kritik mot rådande ordning med kontroll av alla sökandes nykt erhetsförhållanden. Denna kontroll skedde emellertid rutinmässigt enkelt genom slagning i befintligt register: okända sökande rann igenom medan kända fick finna sig i en prövning om de kunde anses vara kända för ett nyktert levnadssätt eller inte.

Samtidigt som det slutliga förslaget till socialtjänstlag arbetades fram var körkortsanstiftningen föremål för översyn. En inom regeringskansliet tillsatt arbetsgrupp fick i uppdrag att bl. a. pröva frågor om registrering (Ds K 1980:5).

Lagstifningsarbetet resulterade i beslut om att socialtjänstens obligatoriska och rutinmässiga uppgifter beträffande körkortssökande slopades från 810101. Från samma tidpunkt skall inrapportering av alla LOB-omhändertaganden ske till körkortsregistret, dvs. till skillnad från tidigare även beträffande personer utan körkort. Fram till 840101 är socialnämnden emellertid skyldig (SFS 1980:977, vilket bryter sekretess; Sekrl. 7:4, 14:1) att lämna uppgifter om LOB-omhändertaganden som inte är äldre än två år när uppgiften lämnas ut.

Nuvarande ordning innebär sålunda att en av förutsättningarna för meddelande av körkortstillstånd, delrekvisitet "känd för ett nyktert levnadssätt" urholkats till att i körkortsprövningen endast omfatta LOB-omhändertaganden under de senaste två åren. Sökande som omhändertagits berusade under tidsperioden blir föremål för särskild prövning (39 § st. 3 KKL). Övriga sökande kvalificeras automatiskt som kända för ett nyktert levnadssätt. Konsekvenserna av denna automatik har inte penetrerats i förarbetena fränsett följande omotiverade påstående: "Det är bara i undantagsfall som nämnden kan bidra med andra uppgifter än sådana som rör LOB-omhändertaganden". (Prop. 81/82:9 s. 9). Detta påstående

är missledande och med hänsyn till lagstiftarens avsikt med skötsamhetskravet ologiskt. Konsekvenserna i praktiken har blivit att för socialnämnderna väl kända drogmissbrukare (som inte LOB-ats) meddelas körkortstillstånd därför att nämnden inte får lämna ut andra uppgifter än om LOB:ar. Konkreta sådana ärenden med kända missbrukare som erhåller körkort skapar minskad respekt för trafiklagstiftningen eftersom de står i motsatsförhållande till vad som anförts i bl. a. proposition 1975/76:155 s. 77 och som riksdagen gillat, nämligen att missbrukare inte skall inneha körkort liksom uttalanden om nykterhetsförhållandenas stora trafiksäkerhetsbetydelse.

Ett annat socialtjänstgrundande riksdagsbeslut som väckt förvåning är utmönstringen av socialnämndens rätt och skyldighet att efter skön anmäla drogmissbruk till körkortsmyndigheten. Den kanske viktigaste moroten i behandlingsarbetet "att hjälpa en drogproblematiker att kunna behålla sitt körkort" togs därigenom bort. Beslutet har också fått det resultatet att antalet missbrukare med körkort ökat och framför allt kommer att öka. Inte ens missbrukare som blir föremål för tvångsvård med stöd av LVM får körkortsmyndigheten kännedom om såvida inte LOB-omhändertagande föreligger.

Det borde vara utom allt tvivel att riksdagen fortfarande tillmäter trafiknykterhet stor betydelse. Kravet på "känd för ett nyktert levnadssätt" och körkortslagens återkallelse/varningsregler vid opålitlighet i nykterhets hänseende har officiellt inte ifrågasatts. Särskilda nationella och internationella kunskaper om enskilda personers mer eller mindre stora överkonsumtion av alkohol i förhållande till normal- eller genomsnittskonsumtionen ger vid handen att detta är välbetänkt. Senare års forskning av bl. a. professor Milan Valverius befäster detta ytterligare. Relevant i sammanhanget är även läkemedels- och narkotikamissbrukets utveckling.

Vad som förmått riksdagen att på sätt som redovisats släppa på nykterhetskravet för körkortsinnehav är dels de svårangripbara orden "personlig integritet" och dels lösryckta omotiverade påståenden som: "Det är utan tvekan så att den nuvarande rapporteringsskyldigheten inverkar menligt på de sociala myndigheternas möjligheter att hjälpa alkohol- och narkotikamissbrukare" (prop. 1979/80:1 s. 430). En socialkonslulent uttalar här om följande: "Det är min absoluta övertygelse efter 20 års erfarenhet av missbruksvård och körkortsärenden på kommunal och regional nivå att ordet *inte* bort stå före ordet *menligt* i den citerade meningen, som mer är uttryck för önsketänkande än verklighetsförankrat." — Socialarbetare och läkare med god erfarenhet av människor med alkoholproblem delar denna uppfattning. Att personer som berördes av socialvårdens kunskapsförmedling ogillade detta har inte med sakfrågan, samhällets trafiknykterhetspolitik, att göra.

Verkligheten präglas erfarenhetsmässigt även av det faktum att människor med drogproblem sällan eller aldrig söker bot för själva beroendet

utanför psykiska, fysiska eller ekonomiska problem till följd därav, vidare att möjligheten för socialtjänsten och sjukvården att bota detta beroende är så minimalt att man snarare kan åberopa faktorer utanför vårdapparatens än i den när enstaka missbruksfall lyckas bli påtagliga i nykterhetskänseende, dvs. skötsamma under ett år. Tillgänglig dokumentation talar vidare för att inga behandlingsmetoder mot *alkoholberoende* utvecklats under senare år som på ett avgörande sätt har förändrat resultaten till det bättre.

Dessvärre förhåller det sig även på det sättet att socialpolitiken fått den oönskade effekten att missbrukares och presumtiva missbrukares alkoholproblem kommit att befrämjas genom det värdeladdade begreppet "personlig integritet". Nuvarande ensidiga värdering av begreppet har blivit ett hinder både för en individuellt human och objektivt riktig åtgärds politik. Effekten av drogberoende och personlig integritet i förening är alltså mer björntjänst än socialtjänst.

B. Sjukvården

Sjukvårdens roll vid prövning av sökande och förklarande i körkortshandlingar vad gäller nykterhetsförhållanden har av hävd närmast varit av indirekt natur. Det var genom anteckningar i socialregister som uppgifter om meddelad sjukhusvård p. g. a. missbruk kunde komma till körkortshandlingens kännedom. Efter socialtjänstreformens ikraftträdande föreligger inte längre möjlighet för socialtjänsten att lämna uppgifter härom eller anmäla sådana förhållanden. Sekretessen bryts endast om körkortshandlingarna fått kännedom om något som föranleder förfrågan hos socialnämnden (39 § st. 3 KKL).

Exempel 1. En person erhöll körkortstillstånd sedan socialnämnden meddelat att han inte LOB:ats. Senare framkom att han vid tidpunkten för meddelandet befann sig på psykiatrisk klinik efter en missbruksperiod och att sådan vård erhållits tre gånger tidigare det senaste kvartalet; allt enligt socialförvaltningens sekretesskyddade kunskaper.

Exempel 2. Med stöd av 39 § KKL begärs utredning av socialförvaltning beträffande körkortssökande. Utredningen gav vid handen att övervägande skäl talade för tillstyrkan. Sökanden erhöll körkort. Två månader senare höll inte längre en nästan två år lång skötsamhetsperiod varefter ett intensivt och av socialtjänsten opåverkligt supande började med LSPV-vård som resultat. Tvångsvården på sjukhus får med hänsyn till socialtjänstens sekretessbestämmelser inte meddelas körkortshandlingarna.

För sjukvårdens del inträdde en nyhet som trädde i kraft vid 1981 års ingång, nämligen tillkomsten av 87 § a) KF (numera 88 §). I denna paragraf stadgas anmälningsplikt för läkare när körkortshavare av medicinska skäl anses uppenbart olämplig som körkortshavare. Någon ledning för hur paragrafen skall tillämpas har inte meddelats och finns inte heller officiellt nedtecknad. I Älvsborgs län har någon läkaranmälan ännu inte inkommit

till länsstyrelsen. Sannolika skäl talar för att paragrafens sista mening "Anmälan behöver dock inte göras om körkortshavaren följer läkarens anvisning att avstå från att föra körkortspliktigt fordon" är orsaken härtill.

Det är numera mer allmänt bekant att missbrukarnas andel av antalet vårdtillfällen inom sjukvården ökat markant de senaste två decennierna. Inom den slutna psykiatriska vården har en flerdubbling skett (SOU 1981:7 s. 21). Socialtjänstens slutna institutioner vårdar betydligt färre missbrukare än de psykiatriska sjukhusen. Det finns anledning att befara att de sistnämnda sjukhusen i sin tur vårdar färre missbrukare än de allmänna sjukhusen. Riksdagens mening att nykterhetsförhållandena särskilt måste uppmärksammas vid prövning av förare bör därför lagstiftningsmässigt anpassas härtill.

Sammanfattning och förslag

Socialtjänstens helhetssyn med sin övergripande utformning har kommit att bli så ensidigt inriktad på socialtjänst att den samhälleliga helhetsynen fått träda tillbaka. Med siktet mer inställt på vad man vill se än verkligheten har körkorts- och sekretesslagstiftningen justerats på sätt som skakar grundvalen i huvudprinciper och som hindrar samhällsorganen att fungera på sätt som de bör. Integritetsskyddets utformning har fått den effekten att den skyddar sådant som vill förbli dolt samtidigt som det tenderar att verka antiterapeutiskt och därmed bidra till utveckling och permanentning av missbruk.

Tillhopa leder denna utveckling inte till en utveckling av demokratin utan tvärtom. Människor vill ha respekt för lagar och bestämmelser. Inte förlora denna respekt. Människor vill också ha "raka rör" och detta gäller erfarenhetsmässigt även sådana som råkat bli belastade med mer eller mindre uttalade drogproblem. Lika litet som "svarta pengar" egentligen accepteras, lika litet accepteras "svart sekretess och integritet". Det som är synbart bör inte integreras bort och döljas.

Påtalade brister i lagstiftningen berör 39 § st. 3 KKL, 11 § st. 2 KF, 87 § a) KF och 88 § KF. Ett undanröjande av dessa brister bör ske så att följande verkan uppnås:

39 § st. 3 KKL. Förslaget innebär möjlighet för körkortsmyndigheten att i förekommande fall även få höra andra relevanta samhällsorgan än SN. Rättssäkerheten ökar påtagligt genom att prövningen blir mindre slumpartad och inte står och faller med vad SN har kännedom om eller inte.

11 § st. 2 KF. Förslaget innebär endast uppgiftsutlämnande, genom s. k. slagning. Därefter kan i förekommande fall utredning begäras av länsstyrelsen enligt 39 § st. 3 KF.

87 § a) KF. Förslaget innebär bl. a. att fall som exempel B 2 blir föremål för prövning.

88 § KF. Förslagets förverkligande innebär en anpassning till faktiska förhållanden. Tillämpningen av återkallelseparagrafen bör vara uttalat återhållsam och körkortsingripande vara inriktat på möjligheten till varning i förening med beslut om förnyat yttrande av läkaren (omprövning av körkortsinnehavet) efter viss tid. Terapeutiska effekter kan sannolikt med professionell läkarutövning förta negativa emotioner hos berörda enskilda.

Hemställan

Med stöd av det anförda hemställs

1. att riksdagen beslutar ändra 39 § st. 3 körkortslagen genom införande av följande komplettering: "om länsstyrelsen finner — — — får länsstyrelsen höra socialnämnden, *skyddskonsulenten. hem för vård eller boende med offentlig huvudman och läkare* om sådant yttrande har betydelse för ärendets avgörande.",
2. att riksdagen hos regeringen begär att följande ändringar införs i körkortsförordningen:
  - a) 11 § st. 2 KF. Före texten: "Utredningen skall innehålla ett yttrande från — — —" införs: "Uppgifter om nykterhetsförhållanden skall alltid infordras av socialnämnden.";
  - b) 87 § a) KF. Följande tillförs: "Om en socialnämnd, skyddskonsulent eller ett hem för vård eller boende med offentlig huvudman i sin verksamhet finner anledning anta att någon som har ett körkort, körkortstillstånd eller traktorkort inte uppfyller de förutsättningar som gäller för att få det, skall detta anmälas till länsstyrelsen.",
  - c) 88 § KF får en ändrad skrivning enligt följande: "Om en läkare vid undersökning finner anledning anta att en körkortshavare inte uppfyller de förutsättningar om pålitlighet i nykterhetshänseende som gäller för sådant innehav eller av medicinska skäl som inte sammanhänger med drogberoende anses vara uppenbart olämplig att inneha körkort skall läkaren anmäla det till den länsstyrelse som har meddelat körkortstillståndet. Innan någon anmälan göres skall läkaren underrätta körkortshavaren".

Stockholm den 25 januari 1983

STEN STURE PATERSON (m)

